

УДК 81'246.2'27 : 37(71=161.2)(073)

**ЛІНГВІСТИЧНА МЕНШИНА ТА ЇЇ МОВА:
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТНІХ
ПРОГРАМ В АЛЬБЕРТІ**

Світлана Мельник

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Інститут філології,
кафедра української філології для неспеціальних факультетів
бульв. Тараса Шевченка, 14, кімн. 221, м. Київ, Україна
тел.: (044) 239 34 23
ел. пошта: szvitlana@yahoo.com*

Розглянуто історичний розвиток україномовної освіти у канадській провінції Альберта у соціолінгвістичному контексті.

Ключові слова: лінгвістична меншина, українські програми, двомовність, мультикультуралізм.

Збереження, підтримка та розвиток української мови та українського шкільництва в Альберті зумовлені кількома вагомими чинниками, серед яких найважливішими є:

- наявність (чи відсутність) законодавства, яке б визначало статус мов і можливість їхнього упровадження в освітню систему;
- соціолінгвістична ситуація у громаді, намагання громади зберегти свою мову і звичаї;
- певні історичні та соціальні чинники, які впливали на формування політики багатомовності і полікультурності (ставлення до нових іммігрантів з боку місцевого населення, тривалість української імміграції в Канаді, історичний розвиток освіти українською мовою тощо);
- компактне чи дисперсне проживання представників української громади та її кількісний склад.

Дослідники визначають чотири хвилі української імміграції до Канади: 1) кінець XIX століття – Перша світова війна, 2) період між Першою і Другою світовими війнами, 3) час після Другої світової війни, 4) період після перебудови [3: 33].

Соціолінгвістична ситуація Альберти сприяла розвитку українського шкільництва. Українська імміграція до Альберти має тривалу історію, і розпочалася вона ще в кінці XIX століття. Альберта належить до тих провінцій, де проживає значний відсоток українського населення. За даними канадського перепису 2006 року, представники українського етносу у Альберті становили 10%. Представники першої хвилі еміграції виїжджали до Канади з Галичини та Буковини, і значна кількість їх осіла на західних територіях, зокрема у провінціях Манітоба, Саскачеван та Альберта. Українська іммігрантська громада в Альберті сформувалась як лінгвістична меншина досить давно. Перші поселенці не знали англійської, а тому намагалися зберегти рідну мову.

Полікультурний та багатомовний профіль Канади формувався упродовж тривалого часу, і спочатку політика мультикультуралізму викликала спротив канадського англосовного суспільства. Перші дебати щодо багатомовності, які виникли наприкінці XIX століття, стосувалися насамперед статусу французької мови в англосовних західних провінціях, але згодом ці дебати торкнулися і мов іммігрантів. Деякі політики і громадські діячі того часу проголошували необхідність утвердження однієї канадської національності та однієї офіційної мови, якою мала бути англійська. Дебати щодо лінгвістичних прав кінця XIX століття закінчилися визнанням одномовності „англійська перша” (English first) в освіті та „тільки англійська” (English only) в урядових інституціях [5: 38]. Значного впливу набула теорія асиміляції, яка у соціолінгвістичній літературі одержала метафоричну назву ‘плавильний казан’ (melting pot). Ця теорія заперечувала плюралізм і багатокультурність і визначала канадське суспільство як уніфіковану спільноту.

Однак нові іммігранти створювали свої етнічні товариства і послідовно заявляли про свої мовні права. Тому деякі провінційні уряди пішли на поступки і почали запроваджувати вивчення інших мов у шкільну систему. У Манітобі і Саскачевані, наприклад, викладання української мови було підкріплене певними законодавчими актами, натомість у Альберті склалася дещо інша ситуація. У цій провінції викладання мов іммігрантів не підкріплювалося законодавством і українська громада доклала значних зусиль, щоб переконати провінційний уряд у необхідності запровадження української в освітній сфері. Як наслідок, у 1913 році у Вегревілі було відкрито Англійську школу для іноземців, де могли навчатися учні українського походження. Українську мову викладали у цій школі в позаурочний час, після занять [4: 97]. Організовували і приватні школи. Виникнення приватних українських шкіл тісно пов’язане з діяльністю церкви, бо при церквах священники відкривали мовні класи для дітей. У 1915 році Законодавча асамблея Альберти засудила двомовність в альбертських школах [2: 48]. Мережа українських приватних шкіл почала активно створюватися тільки після того, як викладання українською мовою було вилучене з державних шкіл. Такі рідні школи працювали переважно в позаурочний час або як недільні школи. Програми в рідних школах включали викладання української мови, літератури, історії, географії, народних звичаїв. Окрім рідних шкіл, українська громада організовувала так звані бурси, громадські освітні заклади, у яких учні мешкали і вчилися. Так, у 1919 році на території Альберти такі заклади діяли в Едмонтоні та Вегревілі. Окрім звичайних шкільних предметів, передбачених навчальною програмою, учні вивчали українську мову, історію та релігію [4: 99].

Під час другої хвилі української імміграції українське населення збільшилося майже вдвічі. Важливим завданням для новоприбулих стало збереження рідної мови. У той час зросла мережа приватних шкіл. Розширенню цієї мережі сприяло і те, що серед нових іммігрантів було багато вчителів, які могли одразу працювати у школах. Після Другої світової війни українську програму було частково відновлено в деяких навчальних закладах [3: 33]. Іммігранти наступної хвилі також докладали значних зусиль для збереження української мови, однак вже наприкінці 60-х років зменшилася кількість учнів, які вивчали українську мову, оскільки відбулася значна мовна асиміляція і зсув у бік англійської мови у юного покоління, яке народилося та зросло в Канаді [4: 102]. Поширенню багатомовності не сприяла і тогочасна політика канадського уряду. Однак поступово ситуація поліпшувалася. Так, у 1958 році уряд Альберти дозволив відновити українську мову як навчальний предмет у державних

школах [1: 73; 3: 33]. Значних змін мовне планування зазнало після 1971 року, коли прем'єр-міністр П'єр Еліот Трюдо проголосив політику багатокультурності. Того ж таки року завдяки зусиллям Клубу українських професіоналів і підприємців Едмонтону у Шкільний акт Альберти (the Alberta School Act) внесли поправки, які дозволили викладати будь-якою мовою до половини шкільного дня [2: 55]. Це законодавство сприяло відновленню української двомовної освіти. У 1974 році Міністерство освіти Альберти у співпраці з католицькою та державною шкільними радами Едмонтону заснувало українську двомовну програму як експериментальний проект. Спочатку така програма розроблялася для учнів 1–3 класів, але вже у 1976 році вона поширилася на 4–6 класи, тобто охопила всю початкову школу. У 1980 році програма поширилася на середні класи (7–9), а в 1983 році – і на старші класи (10–12) [2: 56].

Сьогодні вивчення української мови та культури відбувається у різних формах і в різних типах навчальних закладів. Це українські двомовні програми, дитячі садки, курси українознавства (суботні школи), курси української мови для дорослих. Є також дистанційне навчання. Крім того, українську мову, літературу та культуру викладають в Університеті Альберти на факультеті сучасних мов і культур. При університеті існує також і Центр українського фольклору, який має свою аспіранську програму. Кількісний склад українських освітніх програм відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

**Кількісний склад українських освітніх програм
у Альберті у 2009–2010 навч. р. (за даними методичного кабінету
української мови Канадського інституту українських студій)**

Програма	Кількість слухачів
Українська двомовна програма	895
Українська мова та культура	402
Дошкільні заклади	99
Рідна школа, курси (суботня школа)	96
Курси для дорослих	53
Дистанційне навчання	38
Культурологічні класи	20
Університетські навчальні курси з української мови, культури, літератури	141
Університетські навчальні курси з українського фольклору	27
	Усього: 1771

Українські двомовні програми пропонують у Едмонтоні та його околицях, їх підтримують як державні школи, так і католицькі. Такі програми є у шести початкових школах (Elementary schools, 1–6 класи), їх викладають у трьох школах для учнів середніх класів (Junior High schools, 7–9 класи) та у трьох школах для учнів старших класів (High schools, 10–12 класи).

Таблиця 2

**Динаміка кількісного складу українських освітніх програм
(за даними методичного кабінету української мови
Канадського інституту українських студій)**

Навчальний рік	Кількість слухачів
2004–2005	2098
2005–2006	1945
2006–2007	1913
2008–2009	1839
2009–2010	1771

Дані таблиці 2 свідчать про зменшення кількості слухачів українських освітніх програм. Можна виокремити кілька важливих чинників, які визначають цю тенденцію:

- демографічні: попри значну загальну кількість, в українській громаді переважають представники старшого покоління;
- соціолінгвістичні: небажання батьків і дітей підтримувати вивчення української мови, що особливо чітко виявляється у нових русифікованих іммігрантів з України;
- соціально-прагматичні: деякі батьки намагаються одразу віддати дітей до англійських шкіл, щоб вони якомога швидше опанували англійську, влилися в канадське суспільство і здобули певний соціальний статус.

Позитивно те, що українські освітні програми мають повну структуру: від дошкільної до університетської освіти. Українське відділення в Університеті Альберти – найбільший центр українознавства у Північній Америці. Після відкриття Канадського інституту українських студій у 1976 році інтелектуальні дослідження у царині історії також перемістилися до Альберти.

Українське шкільництво в Альберті пройшло тривалий шлях становлення і стало успішним насамперед завдяки намаганням української громади зберегти свою мову та ідентичність. Попри певні виклики і труднощі, які постають перед лінгвістичною меншиною, україномовна освіта і далі буде розвиватися завдяки наполегливості представників української спільноти.

1. Саварин П. Українська мова в провінційних школах Альберти / П. Саварин // Західноканадський збірник. – Едмонтон : Наукове товариство імені Тараса Шевченка, 1973. – С. 71–128.
2. Соколовський І. Мовна освіта: Альберта і Канада / І. Соколовський // Західноканадський збірник. – Едмонтон : Наукове товариство імені Тараса Шевченка, 2000. – Ч. 4. – С. 46–59.
3. Тищенко О. Українська мова в контексті канадської білінгвальної програми (Едмонтон, провінція Альберта) / О. Тищенко // Дивослово. – 2010. – №12. – С. 33–38.
4. Chumak-Horbatsch R. The Ukrainian Language in Canada / R. Chumak-Horbatsch // Heritage language and education: the Canadian experience. – Oakville ; New York ; London : Mosaic Press, 1993. – P. 93–105.
5. McLeod K. Bilingualism, multilingualism and multiculturalism: a retrospective of Western Canada since the 1870 s / K. McLeod // Heritage language and education: the Canadian experience. – Oakville ; New York ; London : Mosaic Press, 1993. – P. 33–52.

**LINGUISTIC MINORITY AND ITS LANGUAGE: FORMATION AND
DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN EDUCATIONAL PROGRAMS IN
ALBERTA**

Svitlana Melnyk

The article considers the historical development of the Ukrainian language education in Alberta in sociolinguistic context.

Key words: linguistic minority, Ukrainian programs, bilingualism, multiculturalism.

**ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ МЕНЬШИНСТВО И ЕГО ЯЗЫК: СТАНОВЛЕНИЕ И
РАЗВИТИЕ УКРАИНСКИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ В АЛЬБЕРТЕ**

Светлана Мельник

В статье рассматривается историческое развитие украинского образования в Альберте в социолингвистическом контексте.

Ключевые слова: лингвистическое меньшинство, украинские программы, двуязычие, мультикультурализм.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2011

Прийнята до друку 2.04.2011